

Sağlık işkolunda çalışanların sendikalaşması sorunu: Bir yumak

Özcan KESGEÇ*

Söyleyeceklerimin kimilerinin hoşuna gitmeyeceğini biliyorum. Olsun. Yine de söyleyeceğim. Olsun'unu umursamazlığın sanmayın. Yalnızca düşünsel planda ve nesnellik içinde olmayan, "klişe" ve "kısa yoldancı" yanıtlara ilişkin bu olsun'um.

Ülkemizdeki tüm kamu çalışanlarının sendikalaşması "genel sorununun" genel sorunlarına girmeksizin - ama kuşkusuz bununla da çok sıkı ve yakın bir ilişkisi olduğunu bilerek - özel ve özgün olarak, sağlık işkolunda çalışanların sendikalaşması sorununa değineceğim. Kimdir sağlık işkolu çalışanları? Bunların sendikalaşma ve/veya sendikalaşamama durumları nedir? Bu sorulara yanıt aramaya çalışacağım.

Özel veya kamuca, gerçek veya tüzel kişilerce işletilen; hastahane, sanatoryum, bakım ve dinlenme evleri, doğum ve çocuk bakım evleri, kreşler, doktor muayenehaneleri, klinik, poliklinik, diş klinikleri, röntgen, ultrason tomografisi ve benzeri muayene ve çekim yerleri, hayvan bakım evleri ve benzeri gibi işyerlerinde çalışıp, ücretli olanlar, sorunumuz kapsamında sağlık çalışanlarını oluşturmaktadır.

Bu çalışanlar, birisi 1475 sayılı iş yasası çerçevesinde ve "işçi" statüsünde, diğeri 657 ve benzeri yasalar çerçevesinde statü hükümlerine tabi olarak "memur" statüsünde olmak üzere iki ayrı konumda bulunmaktadır.

Bunların sendikalaşma konumlarını ise üç biçimde görmekteyiz.

Birincisi; işçi statüsünde bulunup, Anayasa ve 2821 sayılı sendikalar yasasına göre, sendika kurma ve üye olma hakkına sahip bulunanlar ve bu haklarını kullananlar.

İkincisi; birinci kategoride olmakla birlikte, sendikalaşma hakkını kullanmayanlar veya kullanamayanlar.

Üçüncüsü; statü hükümleri içinde çalıştırılıp, "memur" sayılarak, sendikalaşma hakkı Anayasal bir hak olarak açıkça verilmemiş ama yasaklanmamış da bulunanlar.

Sayıcı en fazla olanını da bu gurup oluşturmaktadır. Sayıcı çok az bir kısmı sendikalaşma çabası içinde eylemli olarak vardır.

Elimdeki verilere göre, bu gurupların biraz ayrıntılı sayısal çözümlemesi ise şöyledir.

Sağlık işkolunda sigortalı işçi sayısı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 17.01.1991 günlü 20758 sayılı resmi gazetede yayınlanan 1991 Ocak ayı işkolu istatistikle-

rine göre 29.282 dir. Bu işçiler birinci gurubu oluşturmaktadırlar. Bu 29.282 işçinin % 52.09'u sendikalıdır. Bu ise 15.257 işçi statüsündeki sağlık çalışanının sendikalı olduğunu göstermektedir. Sendikalı 15.257 işçinin; 14.660'ı Türk-İş üyesi Sağlık-İş'e (% 50.06'sı) 348'i bağımsız Tüm-Has-İş'e (% 1.18'i) 249'u Hak-İş üyesi Öz-Sağlık-İş'e (% 0.85) üyedirler.

Sendikalaşma hakkı olmasına karşın sendikasız durumdakileri oluşturan ikinci guruptaki işçilerin oranı % 48.91 dir. 14.025 kişiyi oluşturmaktadır. Bu oldukça yüksek bir orandır. Sendikalaşma hakkı olmasına karşın, bu hakkı kullanmayan veya kullanamayan 14.025 kişi acaba sağlık çalışanlarının hangi kesimini oluşturmaktadır? Bu konuda elde kesin sayısal veri, araştırma yoktur. Yine de bir sonuca ulaşmak olanağı vardır. Şöyle ki;

Sendikalı 15.257 işçinin içinde hekim bulunmadığı kesin olarak bilinmektedir. Bunların 8.347'si S.S.K.'da çalışmaktadır. Ve bunların içinde hekim, ebe - hemşire yoktur. Sendikalı işçilerin 6910'u, sendikalaşma hakkı bulunan işçilerin ise 20.935'i kamu kuruluşu dışındaki işyerlerinde yani özel sağlık kurumlarında çalışan işçilerdir. Diğer yandan sendikalı işçilerin çoğunluğunun S.S.K. da olduğu gibi, hekim, ebe - hemşire dışındaki çalışanlardan olduğu da bilinmektedir. Bu durumda sendikalaşma hakkına sahip olup da sendikasız bulunan % 48.91 oranındaki 14.025 kişinin hekim, ebe-hemşire çoğunluğundan oluştuğu sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Nedenleri ne olursa olsun - ki üzerinde durulması gerekli ve önemlidir - nesnel durum budur. Bu saptamayı, yeniden üzerinde durmak üzere not edelim.

Diğer not edeceğimiz bir nokta da şudur. S.S.K. da çalışan işçilerin sendika üyesi oldukları ve başka hiçbir kamu kuruluşunda da işçi statüsünde çalışan olmadığı bilindiğine göre sendika hakkı olup da sendikasız bulunan 14.025 işçinin tamamını özel sağlık kuruluşunda çalışanlar oluşturmaktadır.

Toplam sonuç olarak; özel kesimde çalışan ve sendikalaşma hakkına sahip bulunan hekim, ebe - hemşirelerin tamamına yakını bu haklarını kullanmamakta veya kullanamamaktadır.

Özel kesimde, hekim, ebe - hemşirelerin sendikasızlığına karşın, diğer sağlık çalışanları sendikalı olabilmiş, sendikalaşabilmiş durumdadır. Buradan hareketle sendikalaşma yumağının, özel kesimde, hekim, hemşire dışında çözüldüğü söylenebilir mi?

Bu sağlık çalışanlarının geneli için örnek oluşturabilir mi? Gözlem ve deneylerime göre hayır. Zira bu kesimde hekim ve hemşirelerin sendikalaşma dışında kalmalarının nedeni - başka etmenlerin yanısıra - mevcut işçi sendikalarının bu çalışanları üye yapma yolunda bir çabalarının olmaması, aksine üye olmamaları için ellerinden geleni yapmaları, hekim ve hemşirelerin de mevcut işçi sendikalarını yeterli bulmamalarıdır. Bu gurup için bir başka saptama ve öneriye artık geçilebilir.

Sendikalaşma hakkı olmasına karşın bu hakkı kullanmayan 14.025 kişinin tamamına yakını hekim ve hemşirelerden oluştuğunu saptamıştık. Mevcut yasalara göre, 2929 üyeye sahip olmuş demektir. Yani işçilerin % 10'unu temsil eden bir sendika bu hakka sahip olmaktadır. 14.025 çalışandan yalnızca üç bin hekimi içerisinde toplayacak bir hekim sendikası ülkemizde hekimlerin sendikalaşarak toplu-ış sözleşmesi yapma ÖRNEĞİNİ - büyük harfle ben yazdım- verecektir. Bu örneğin "memur" sayılan sağlık

çalışanlarının sendikalaşma savaşımına önemli katkılar sağlayacağına inanıyorum. Bunun üzerinde çok ciddi tartışılması gereken bir konu olduğu kanısındayım. Zira biraz sonra değinmeye çalışacağım gibi, kamuda çalışan ve büyük gurubu oluşturan sağlık çalışanlarının sendikalaşması eyleminde yumağın hekimler başta olmak üzere hemşirelerden başlanarak çözülebileceği inancındayım.

Üçüncü gurup ise, statü hukukuna göre çalıştırılıp "memur" sayılanlardır. Sağlık işkolunda sendikalaşma sorununun çözümü bu guruptakilerin bu hakka kavuşması ile olanaklıdır, dolayısıyla tüm uğraşlar bu amaca ulaşmanın türevleri olarak işlevselleştirilmelidir. Öndeki amaç yalın, açık ve tektir. Bunun dışındaki tüm tartışmalar bugün için fantazidir, lüktür. Bu guruptan olarak; Sağlık Bakanlığında 16.222 S.S.K.'da 4660 olmak üzere toplam 20.882 hekim, S.S.K.'da 4939, diğer kamu sağlık kuruluşlarında 51.898 olmak üzere toplam 56.837 ebe - hemşire, tüm olarak da 77.712 hekim - ebe - hemşire çalışmaktadır. Üniversite hastahanelerinde çalışan hekimler ile hemşirelerin de ilavesi ile yaklaşık 85 - 90 bin hekim, ebe hemşire bulunmaktadır. Bir bu kadar da diğer sağlık çalışanları varsayılırsa, yaklaşık 200.000 kişi çalışmaktadır. İşçi statüsünde çalışanlarla birlikte sağlık işkolunda çalışan sayısı 230 bin civarındadır.

Bugün bunun % 6'sı sendikalıdır, % 13'ü sendikalaşma hakkına sahiptir, % 94'ü sendikasızdır, % 87'si statü hükümlerine göre "memur" olarak çalışmaktadır.

Baştaki sorularımıza dönersek, sağlık işkolunda çalışanların sendikalaşması sorunu 215 bin sağlık çalışanlarının sendikalaşması sorunudur öncelikle. Bunun anlamlı bir bölümünün sendikalı olmayı ete kemiğe büründürmesi sorunudur.

Ne yapmalı, ne yapılmamalıdır? Yumak nasıl ve nereden çözülebilir?

Kuşkusuz reçetem yok. reçetelere de, reçetesi olduğunu savlayanlara da inanmıyorum. Önerilerim var. Tartışılmasına inandığım görüşlerim var. Önyargılarım yok ama öngörülerim var. Çözeceklerin ise sağlık çalışanları olabileceğine ve olacağına ilişkin kesin yargım var. "Godot"yu beklemiyorum. Kimsenin de "Godot"yu beklemeye hakkı olmadığını düşünüyorum. Beklemeyi yeğleyenlerin de, beklemenin de bir "erdem" ve gerekleri olduğunu bilerek ona uygun "bir bekleyişin" dışında iş yapmaya soyunur görünmemelerini istiyorum. Ben niye mi kafa yoruyorum? Sağlık çalışanlarının sendikalaşmasının, kendime, aileme, ülkeme, sağlık uygulamasının çağcılışmasına sağlayacağı katkıyı biliyorum. Elimde tuzum, çorbaya katmaya uğraşmayı çıkarıma buluyorum. Birincil görevin ve yararın sağlık çalışanlarının olduğunu unutmadan.

Çok yazıldı ve söylendi. Yinelemeden vurgulayarak geçelim. Bugün ülkemizde "memur" denilenlerin sendikalaşmasını yasaklayan hiçbir yasa maddesi yoktur. Buna karşın sürdürülen tüm engellemeler yasa dışıdır, hukuk dışıdır.

Bu nedenle sorunun çözümünde hukuksal savaşım etkin ve önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle iyi bir hukuksal donanım ile donanmak gerekli ve zorunludur. Hakkın kullanımını bir yandan kitleselleşerek, bir yandan da sağlam bir hukuksal donanıma sahip olunarak eylemli kılınabilir.

Toplu-İş sözleşmesi yapabilmenin de, grev hakkını alabilmenin de yolunun önce sendikalaşmaktan, sendi-

kayı ortaya çıkarmaktan geçtiği unutulmamalıdır. Klasik benzetme ile sendika hakkı AT, diğerleri ARABADIR. Atın önüne hiçbir şeyin koşulmasına izin verilmemelidir.

Bir işkolunda çalışan işçilerin, emekçilerin salt bu niteliklerinden dolayı biraraya gelerek ekonomik, demokratik hak ve çıkarlarını geliştirip korumanın, sendikanın temel işlevi olduğu gerçeği asla gözardı edilmemeli, buna gölge bile düşürebilecek tüm davranışlardan özenle kaçınılmalıdır.

Sendikal birlik çok önemlidir. Sendikal harekette tek örgütlülükte en büyük gövdeyi oluşturmak amaçtır. Bu durum sendika hakkını kazanma savaşımında daha da önemlidir. Bu gerçeğin altını çizerek, vurgulayarak yine de şunu söyleyeceğim. Örgütlenmede mutlak, kesin, doğru model olmadığı, olamayacağı inancındayım. En doğru olan model, nesnel olan, uygulanabilir, yaşamda geçerliliği olan modeldir.

Sağlık-iş kolu için de geçerli olan budur. Ancak, şayet ülkemiz koşullarında sendikalaşmayı, hakkın kullanır hale gelmesini farklı örgütlenmeler sağlayacaksa, sağlayabiliyorsa bundan korkulmamalıdır. Örneğin, hekimlerin, hemşirelerin ayrı ayrı sendikalaşmaları pratik olarak daha kolay ve uygulanabilir olacaksa, birden fazla sendika kuruluyor olmasından yakınmaya gerek yoktur. Çünkü aslolan sendikalaşmaktır. Burada anlatmaya çalıştığımın "siyasal bölünmüşlüklerin" "farklı sendikal anlayışların" ayrışması olmadığı asla gözardı edilmemelidir. "Model" veya "model"lerin mutluluğunda direnmek, yaşama direnmek olur.

Belirttiğim anlamda birden fazla sendika kurulması gündeme geliyorsa, bugün için ayrı sendikalarda üye veya yönetici konumunda olanların, birbirlerini karalamadan, birlikte olmanın önünü tıkayacak davranışlarda bulunmadan hareket etme yükümlülüğü ve sorumluluğunda olduklarını asla unutmamaları gerekiyor.

Ben hekimlerin başını çekmediği ve etkin olarak içinde yer almadığı bir sendikalaşma savaşımının ülkemiz koşullarında başarılı olamayacağı, başarıyı en azından zorlaştıracığı gözlem ve deneyimindeyim. Yumağın çözümü buradan başlayacaktır.

Burada; yaklaşık iki yıl önce İstanbul Tabip Odasının düzenlediği aynı sorunla ilgili panelde, hekim örgütlülüğünün önemli adlarından Dr. Erdal ATABEK dost'un "Biz hekimler olarak sendikalaşmak istiyor muyuz? Ne kadar istiyoruz?" sorusunu anımsamak istiyorum. Panelist olduğum bu toplantıda bu soruyu çok ciddi olarak tartışmak gereğine katıldığımı belirtmişim. Bu gereklilik bugün önemini daha da artırarak korumaktadır. Şu sorulara yanıt aranmalı ve irdelenmelidir. Bugün Tabip Odaları sendikalaşma savaşımının neresindedirler? Oda yöneticileri sendikalı mıdır? Kamuoyunca bilinen üç sağlık sendikası kurulu durumdadır. Sendikasız olanlar, bunu nasıl ve ne ile açıklamaktadırlar? Hemşire dernekleri konu ile ne derece ilgilidir? Bunları, dünyada memur sendikalarının oluşması savaşımında bu tür kuruluşların, sendikaların öncülleri olarak çok önemli işlevler gördükleri için belirtiyorum. Ülkemizde de sendikaların öncülleri olabilecek örgütlenmeler kamu kesiminde tüm engellemelere karşın var. Olanları da eylemliliğe yöneltmek gerekli.

Bedel ödemenen, bedel ödemeye hazır olmadan - illâ da bedel ödeyeceğim de ödemenen - savaşım kazanılmıyor. Yumağı çözmek için, önce ele almak, sonra da çözüm yerini doğru bulmak gerekiyor.